

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lahti, Annukka

Title: "Ihan samanlaisia ku muutki ihmiset" – bi-naisten ja kumppanien parisuhteen tuottamisen strategiat

Year: 2007

Version: Published version

Copyright: © Suomen Queer-tutkimuksen Seura, 2007.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Lahti, A. (2007). "Ihan samanlaisia ku muutki ihmiset" – bi-naisten ja kumppanien parisuhteen tuottamisen strategiat. SQS - Suomen Queer-tutkimuksen Seuran Lehti - Tidskrift för Queerforskning i Finland - Journal of Queer Studies in Finland, Vol. 2(Nr 1 / 2007). <https://journal.fi/sqs/article/view/53676>

”Ihan samanlaisia ku muutki ihmiset” - bi-naisten ja kumppanien parisuhteen tuottamisen strategiat

Annukka Lahti

Suomessa käytiin vuosina 1994–2001 pitkä ja karkäs keskustelu homo- ja lesboparien oikeudesta rekisteröityyn parisuhteeseen. Esimerkiksi lehtikirjoittelussa homojen ja lesbojen suhteita puolustettiin vedoten homo- ja heterorakkauden yhtäläiseen arvoon (Kaskisaari 1997; Charpentier 2001). Romanttisen rakkauden diskurssiin tukeutuminen pitää kuitenkin yllä heteroseksuaalista järjestystä: ei-heteroseksuaalisten suhteiden ja heterosuhteiden samanlaisuuden korostaminen johtaa helposti siihen, että ei-heteroseksuaaliset suhteet tulevat hyväksyttäviksi vain sopeutuessaan heteroseksuaaliseen normiin parisuhteesta, jota määrittelee elinikäinen liiton vaaliminen ja lasten hankkiminen (Kaskisaari 1997; Charpentier 2001; Clarke 2003). Avioliitonomainen parisuhdediskurssi, jota Suomessa vuonna 2002 voimaan tullut laki rekisteröidystä parisuhteesta vahvistaa, voikin kapeuttaa näkemystä ei-heteroseksuaalisista suhteista ja häivyttää näkyvistä muita tapoja järjestää intiimisuhteita (Clarke 2003; Butler 2004).

Keskustelu rekisteröidystä parisuhteesta rakentui pitkälti homo- ja heterosuhteiden erottelulle toistaen tätä dikotomiaa, jota queer-teoriassa on tarkasteltu konstruoituna ja hierarkioita tuottavana (esim. Sedgwick 1990; Butler 1990). Erilliset lait rekisteröidystä parisuhteesta (Laki

950/2001) ja avioliitosta (Laki 234/1929) myös tuottavat hierarkkista erottelua homo- ja heterosuhteiden välille sekä homo- tai heteroseksuaalista subjektiutta (ks. Kaskisaari 2003). Laeissa avioliiton voivat solmia vain eri sukupuolta olevat ja rekisteröityä voivat vain samaa sukupuolta olevat. Heteromuotoista suhdetta ei voi myöskään siirtää hegemoniselta paikaltaan parisuhdetta rekisteröimällä, eikä samaa sukupuolta oleva pari voi avioitua.

Keskustelua parisuhteesta ja sen muutoksista käydään edelleen suhteessa romanttiseen rakkauteen ja ydinperhemalliin, ideaaliin, joka tuottaa heteronormatiivisen, hierarkkisen yhteiskuntajärjestelmän perustaa (Butler 1990; Kaskisaari 2000). Butlerlaisessa queer-teoriassa rakkautta ja parisuhdetta ei tulkita asioina, jotka voisivat olla olemassa itsenäisesti sosiaalisten ja kulttuuristen diskurssien ulkopuolella (Pulkkinen 1998, 195), puhtaana suhteena (Giddens 1992) vaan romanttisen rakkauden diskurssin tuottamina. Romanttisen rakkauden kaava ei välttämättä kuitenkaan muutu, vaikka siihen asettuisi naisen ja miehen paikalle ei-heteroseksuaalinen pari (Pearce & Stacey 1995, 21). Tärkeää onkin tehdä näkyväksi asiointiloja, joita romanttisen rakkauden toistaminen tuottaa.

Tässä artikkelissa kysyn, minkälaista subjektiutta ro-

SQS
01/07

35

Pervoskooppi
Artikkelit

Annukka
Lahti

manttinen rakkaus tarjoaa haastattelemilleni pareille, bi-naisille ja heidän kumppaneilleen. Tutkin seitsemän pariskunnan eli neljän naisparin, kahden heteromuotoisen parin sekä transmiehen ja naisen puhetta parisuhteistaan ja parisuhdekäsityksistään¹. Tarkastelen, miten parit rakentavat parihaastatteluissa ymmärrystä suhteistaan sekä niitä diskursseja ja valtasuhteita, joiden sisällä parisuhdetta tuotetaan.

Biseksuaalisuus ja parisuhde

Biseksuaalisuus-tutkimuksessa on keskitytty lähinnä biseksuaalien määritelmiin ja kokemuksiin biseksuaalisuudesta (esim. Kangasvuo 2001; Munder 2004), bi-identiteettiin (esim. Storr 1999) sekä teoretisoimaan biseksuaalisuuden näkymättömyyttä homo/hetero-jaon varaan järjestäytyneessä kulttuurissa (Firestein 1996; Ber-

1 Tutkimuspyyntö julkaistiin Jyväskylän yliopiston psykologian ja naistutkimuksen ainejärjestöjen, Jyväskylän SETA ry:n yleisellä ja opiskelijaryhmän sähköpostilistoilla sekä valtakunnallisella Suomen sapfo -listalla ja Jyväskylän ylioppilaslehdessä Jylkkärissä. Tutkimuspyyntöön vastasi yhdeksän pariskuntaa, joista haastattelin kuutta. Yksi pari perui osallistumisensa ja kaksi pariskuntaa karsin pois, koska en halunnut tutkimukseen osallistuvien kuuluvan ystäväpiiriini. Haastatteluista pareista viisi oli lukenut tutkimuspyynnön Suomen sapfo -listalta, yksi pariskunta oli saanut tutkimuspyynnön eteenpäin välitettynä ystävänsä kautta. Ennen tutkimuspyynnön lähettämistä olin pyytänyt yhtä paria harjoitushaastatteluun. Tämän haastattelun liitin tutkimusaineistoon parin luvalla. Tutkimushaastattelut toteutettiin parien kotona neljällä eri paikkakunnalla, Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa sekä Pirkanmaan ja Keski-Suomen kaupungeissa. Kiitän SETA-säätiötä osallistumisesta tutkimushaastattelumatkojen kuluihin.

tilsdotter 2003). Biseksuaalisuutta on kiinnostavaa tutkia parisuhteen näkökulmasta, koska aiemmassa tutkimuksessa biseksuaalien parisuhteita on vain sivuttu.

Biseksuaalisesti identifioituvien yksilöiden parisuhteisiin on tutkimuksissa liitetty sekä ongelmallisia että kumouksellisia puolia (Kangasvuo 2001; Klesse 2001; Munder 2004). Biseksuaalien naisten parisuhteita voivat hankaloittaa käsitykset, joiden mukaan parisuhteessa oleva biseksuaali nainen olisikin hetero tai lesbo (ks. Kangasvuo 2001, 12). Biseksuaalisuuteen on liitetty myös oletuksia yliseksuaalisuudesta ja promiskuiteettisuudesta, mitkä voivat leimata negatiivisesti erityisesti bi-naisia, jos he haluavat elää ei-monogaamisesti (Klesse 2005, 449). Biseksuaalisuuteen parisuhteessa on liitetty tutkimuksissa myös kumouksellisuutta: monet haastatellut biseksuaalit katsovat sen murtavan parisuhdekaavoja sukupuoliroolin tai seksifantasioiden alueella (Kangasvuo 2001, 58-59; Munder 2004, 91-94).

Judith Butlerin (1990, 31) teoretisoinnissa biseksuaalisuus on homon ja lesbon käsitteiden ohella yksi niistä identiteeteistä, joiden ajatellaan toistavan heterojärjestystä toisin ja siten myös murtavan sitä. Pauliina Haasjoki (2002) on kuitenkin kritisoinut Butlerin tapaa käsitellä bi-identiteettiä samassa yhteydessä lesbo- ja homoidentiteettien kanssa. On ongelmallista puhua biseksuaalisuutta toistavista teoista, koska homo/hetero -jakoon perustuvassa kulttuurissa biseksuaaliset käytännöt palautuvat helposti heteroseksuaalisiin tai homoseksuaalisiin käytäntöihin. Esimerkiksi Marja Kaskisaaren (2000, 79-81, 84-85) kä-

sittelemä romanttisen rakkauden performatiivi, ”minä rakastan sinua” -lausuma, sisältää kahden naisen välillä lausuttuna ”yllätysmomentin”, koska se ei voi tulla sekoitetuksi tavanomaiseen, naisen ja miehen väliseen lausumaan, niin kuin biseksuaalinen lausuma voi (Haasjoki 2002, 19). Pohdinkin artikkelissa, onko esimerkiksi ”biseksuaalisen” tai ”transseksuaalisen” suhteen tuottaminen ylipäättään mahdollista vai palautuuko parisuhdepuhe aina toistamaan jakoa homo- ja heterosuhteisiin.

Parisuhdepuheen diskurssianalyysi

Analysoin artikkelissa, miten bi-naiset ja heidän kumppaninsa positioivat suhteitaan tekemissään parihaastattelussa erilaisiin diskursiivisiin strategioihin tukeutuen. Tapani soveltaa diskurssianalyysiä muistuttaa osittain sosiaalitieteille tyypillistä vuorovaikutuksen tutkimusta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993; Juhila 1999), jossa puheenvuorojen merkitystä ja rakentumista tarkastellaan lähinnä suhteessa niitä ympäröiviin puheenvuoroihin (ks. esim. Kurri & Wahlström 2000). Tässä tutkimuksessa tarkastelen diskursiivisia käytäntöjä myös niiden laajemmassa yhteiskunnallisessa ja poliittisessä kontekstissa (Clarke 2002, 100).

Tutkimukseni paikantuu diskurssianalyysin traditioon, jota Kirsi Juhila (1999, 160) on kuvannut ontologisen konstruktionismin käsitteellä. Sovellan sen ajatuksia diskursiivisesta, tuottavasta vallasta (Foucault 1998) parisuhteeseen ja parisuhteesta tuotettuun puheeseen. Biseksuaalit naiset ja heidän kumppaninsa rakentavat

suhteitaan lainaten ja toistaen parisuhdetta koskevia vallitsevia puhetapoja ja yhteiskunnallisia keskusteluja. Analyysi painottuu parien haastattelupuheessa kierrättämien kulttuuristen diskurssien tunnistamiseen, näkyväksi tekemiseen, strategiseen käyttöön ja diskurssien seurausten pohtimiseen (Jokinen 2004, 192-193).

Bi-naiset ja kumppanit voivat kuitenkin jäsentää suhteitaan monia limittyviä diskursseja lainaten ja paikantaa suhteensa erilaisiin parisuhdepositioihin (vrt. Kuosmanen 2000, 29). Biseksuaalisuuteen liitettyjen käsitysten ja hegemonisten heteronormatiivisten diskurssien lisäksi bi-naisten ja kumppaneiden jäsenyyksiin suhteistaan vaikuttavat esimerkiksi diskurssit lesbosuhteista ja transsukupuolisuudesta. Nämä diskurssit eivät kuitenkaan ole keskenään tasa-arvoisia, vaan monimutkaisissa hierarkisissa suhteissa toisiinsa.

Lesbosuhteita koskevassa tutkimuskirjallisuudessa on usein toistettu käsitystä sulautumisesta lesbosuhteiden ongelmana (Greene, Causby & Miller 1999, 78). Lesbosuhteiden sulautuneisuus-diskurssissa kumppaneiden erillisyyden säilyttämisen on arveltu olevan naissuhteissa vaikeaa, koska naiset on sosiaalistettu feminiiniseen rooliin (Laird 2000, 461). Lesbosuhteiden näkeminen sulautuneina kertoo kuitenkin myös niiden arvioimisesta heterosuhteiden sukupuolistereotyypioiden kautta (mts). Myös diskurssi butch/femme -roolijaosta, jota on teoretisoitu pitkään lesbo- ja queer-tutkimuksessa (esim. Case 1988; Butler 1990), toistuu lesbosuhteita koskevassa tutkimuksessa (esim. Laird 2000, 459-461).

Luin haastattelupuhetta omaelämäkerrallisena, performatiivisena kerrontana, jossa oli mahdollista vastata tutkimuspyynnön² kutsuun puhua biseksuaalina ja myös bi-pariskuntana (Butler 1990; Kaskisaari 2000). Jo luukiessani sanasta sanaan litteroitua haastatteluaineistoa ensimmäisiä kertoja läpi, huomiotani kiinnitti aineiston parisuhdepuheen vahva yksimielisyys. Yhtä paria lukuun ottamatta parit toistivat puheessaan rakkaus-parisuhde-avioliitto -kaavaa (Kipnis 2003, 15). Romanttisen rakkauksen diskurssi olikin välttämätöntä huomioida analyysissä aineiston parisuhdepuhetta kehystävänä tekijänä.

Pariskuntien puhe rakentui haastattelutilanteiden vuorovaikutuksessa ja suhteessa laatimiini haastattelukysymyksiin³ (Hirsjärvi & Hurme 2001). Haastattelukysymys⁴ parien samanlaisuudesta tai erilaisuudesta muihin pareihin nähden houkutteli pareja tuottamaan normiparisuhdetta ja neuvottelua suhteessa siihen. Vertailu heteronormiin oli moninaisempaa kuin ennakkoin. Limittäinen ja ristiriitainenkin hetero- ja ei-heterosuhteiden vertailu hahmottui, kun ryhdyin tarkastelemaan pariskuntien puhetta strategisena, näitä suhteita samanlaisiksi tai

2 ”Tutkimustani varten etsin haastateltavaksi pariskuntia, joissa toinen osapuoli – nainen – on biseksuaali.” (Lahti 2006, 95)

3 Artikkelini perustuu pro gradu -tutkielmaani ja sen haastatteluaineistoon, joka on kerätty keväällä 2005. Haastattelut olivat puolistrukturoituja parihaastatteluja, joissa haastattelukysymykset koskivat muun muassa seuraavia teemoja: parisuhdekäsitykset, parin nykyinen elämäntilanne, läheiset ja ystävät, sukupuoli ja seksuaalisuus parisuhteessa.

4 ”Jos ajattelette toisia pariskuntia, millä tavalla olette samanlaisia tai erilaisia kuin muut parit? Miten kuvailisitte suhdettanne muihin pareihin verrattuna?” (Lahti 2006, 97)

erilaisiksi tuottavana toimintana (Clarke 2002).

Puhetavoilla on aina kontekstisidonnaisia funktioita ja Victoria Clarke (2002, 99) on osoittanut, että esimerkiksi homoseksuaalisten perheiden samankaltaisuutta heteroperheiden kanssa korostetaan strategisesti usein silloin, kun halutaan vastustaa negatiivisia käsityksiä homoseksuaalisuudesta. Hetero- ja ei-heterosuhteiden tuottamisella keskenään samanlaisiksi tai erilaisiksi on siis myös erilaisia poliittisia seurauksia. Lopulta analyysin painopisteeeksi muotoutuikin, minkälaisiin diskursiivisiin strategioihin tukeutuen parit tuottivat eroa ja samuutta suhteessa muihin pareihin, ja minkälaisia seurauksia näillä puhetavoilla oli.

Kestävä parisuhde

Haastatteluissa kaikki parit joutuivat ottamaan kantaa Kaarina Määtän (2000) tutkimuksen mukaan nimeämäni kestävän parisuhteen -puhetapaan, jossa parisuhdetta rakennettiin tyypillisesti puhumalla rakkaudesta, sitoutumisesta, yksiavioisuudesta, kompromisseista, arjesta ja parisuhdetyöstä sekä kumppanien välisestä tasa-arvosta ja omasta tilasta. Tässä puheessa parit toistivat samoja diskursseja kuin Määtän (mts) tutkimat vähintään kymmenen vuotta parisuhteessa olleet suomalaiset kertomuksissaan heterosuhteistaan.

Mari ja Laura⁵

5 Kokonaiset keskustelukatkelmat aineistosta havainnollistavat haastattelupuheen rakentumista vastauksena haastattelukysymyksiin.

H: (...) et kysysin sitä, että mitä teidän mielestä tarkoittaa parisuhteessa eläminen?

M: (...) et mä ainakin käsitän sen niin, että siinä sit sitoudutaan jakamaan elämä sen toisen kanssa ja (3) ja ikään ku puhaltamaan yhteen hiileen

L: Että kaikessa mitä tekee nii ottaa huomioon toisen ja .hhh toisen tarpeet ja (1) tunteet ja (2) et ei oo semmost sooloi-lua enää.

L: Et se on aika paljon meille sitoutumista ja siihen sisältyy meille myös perhe-elämä. Et meille on tulos lapsi ja (.) ja että myöskin liittyy se, että (.) rekisteröidään parisuhde ja (.) mennään naimisiin (...)

L: Ja kuitenkin, et meillä perustuu se idea on siinä, että rakastetaan ja ollaan (.) valittu toisemme

L: Et [mutta että. Se ei oo joko tai että .hhh että, jos rakkaus loppuu tai

M: [eikä

L: rakastuminen loppuu nii parisuhde loppuu [.hhh

M: [niin et siihen sitte ollaan sitouduttu myös et tehään töitä sen eteen.

Marin ja Lauran kuvauksessa parisuhteesta painottuu sitoutuminen ja kumppanin huomioonottaminen. Yhteinen

Aineisto-otteita on muokattu lisäämällä välimerkkejä ja poistamalla merkityksettä täytesanoja, kuten ”mm”, ”joo” ja ”niinku”. Kaikkien haastattelukatkelmissa esiintyvien nimet ja tunnistetiedot on muutettu. Aineisto-otteissa käytetyt erityismerkit on selitetty artikkelin lopussa.

elämä asetetaan itsen edelle: “(K)aikessa mitä tekee, ottaa huomioon toisen ja toisen tarpeet”, eikä parisuhteessa “oo semmost sooloilua”. Parisuhteeseen kuuluu ”myös perhe-elämä” ja “se, että rekisteröidään parisuhde ja mennään naimisiin”:

Sitoutumisen ohella Mari ja Laura korostavat parisuhteen perustana suuriin tunteisiin vetoavaa romanttista rakkautta: ”(S)e idea on siinä, että rakastetaan ja ollaan valittu toisemme”. Romanttinen rakkaus kuitenkin muuntautuu puheessa parisuhdeinstituution mukaiseksi (Kaskisaari 1998, 276): ”Se ei oo joko tai, että jos rakkaus loppuu tai rakastuminen loppuu, nii parisuhde loppuu”. Suhdetta pidetään yllä parisuhdetyön avulla (Kipnis, 18): ”ollaan sitouduttu myös et tehään töitä sen eteen”

Parisuhdetta tuotettiin haastatteluissa monogaamiseksi: ”(M)uut ihmiset on sitte – ystäviä tai sukulaisia tai näin että ei oo suhteita muihin, toisiin ihmisiin”⁶ (Anna ja Tuuli; Lahti 2006, 28). Tuomalla esiin yksiavioisuuden sopimuksenvaraisuutta – ”me ollaan sovittu näin” (AjaT; mts., 28) – annettiin ymmärtää, että muitakin tapoja järjestää suhde on olemassa. Yksiavioisuuden paremmuutta pönkitettiin puhumalla siitä, kuinka yleistä se on ja ihmettelemällä, ”miten se [vapaa suhde] oikeesti voi niinku toimia” (Jaana ja Sanna; aineisto, 240–241).

Yksi pari tuotti suhdettaan vapaaksi suhteeksi, jota haastatteluhetkellä ”ei oo tavallaan koskaan testattu” (Reetta 6 Esittelen tulkintoja myös lyhyempien aineisto-otteiden kautta. Tulkintojen perustana olevat aineistonäytteet pohjaavat pro gradu -tutkielmaani (Lahti 2006) ja haastatteluaineistoon, jonka kohdalla viittaa aineistoon ja litteraatoriviin.

ja Antti; Lahti 2006, 31). Näin ollen on vielä epäselvää, ”mitä se sitten tarkoittaa” (mts., 31). Avoimen suhteen idean kautta tämä pari kuitenkin toi heteromuotoiseen suhteeseen biseksuaalisuuden eli naisen halun toiseen naiseen: ”(H)aluan olla naisen kanssa joskus vielä – – enemmän tai vähemmän aikaa tai jotenki jakaa elämäni” (Reetta; aineisto, 1191–1192). Muut murtumat kestävän parisuhteen diskurssiin olivat harvinaisia ja muodostuivat haastatteluissa avauksista, joissa tuotiin esiin (muiden) parisuhteiden moninaisuutta: ”Parisuhteita voi olla ihan kauheen paljon erilaisia ja ne edelleenki on parisuhteita” (Reetta; Lahti 2006, 30).

Naimisiinmeno romanttisen rakkauden täyttymyksenä (Kipnis 2003, 15) oli asia, johon pitkässä suhteessa olevien oli otettava kantaa. Useimmat aineiston parit katsoivatkin institutionaalisen vahvistamisen, naimisiinmenon tai parisuhteen rekisteröinnin ja myös lasten hankkimisen kuuluvan parisuhteeseen. Yksi pari toi esiin haluttomuuden aviointua. Reetta teki selkeän eron rekisteröidyn parisuhteen ja avioliiton välille ja korosti avioliiton asemaa heteroliittoa vahvistavana ja ei-heterosuhteita syrjivänä instituutiona: ”(S)e on niin hillitön epäkohta – – et homo- ja lesbolii-toilla ei ois ollu [oikeutta avioliiton solmimiseen]” (Lahti 2006, 35). Aviointuminen myös alleviivaisi sitä, että Reetta ja Antti ovat ”ikään kuin heteropariksi – – katottava pariskunta” (mts., 35). Reettaa myös ”harmitti ihan hirveesti, että me ei sitten voitu rekisteröidä meidän parisuhdetta” (mts., 35). Hänen puheenvuoronsa voikin tulkita toiveena voida tuottaa biseksuaalista parisuhdetta parisuhteen rekisteröimisen kautta.

Naisparien ja heteroparien eriarvoinen asema kestävän parisuhteen diskurssissa vaikutti myös toimintastrategioihin eriarvoistavia käytäntöjä vastustettaessa. Useimmat naisparit venyttivät heteroparien häihin liittyviä perinteitä ja sanastoa koskemaan myös omaa suhdettaan. Sannan ja Jaanan häitä vietettiin juhlassa, johon kuuluivat ”perus kirkko vihkiseremonialta” (Lahti 2006, 32) näyttävät rituaalit: ”(T)uttu – – pappi suaritti semmosen liiton siunauksen”, ”häämarssit sisään ja ulos mennessä” sekä ”sormusten vaihdot” (mts., 32). Tällä tavalla parin onnistui performatiivisesti tuottaa ”oikeat häät” ja vahvistaa toimijuuttaan kestävän parisuhteen diskurssissa. Kun taas transmiehen ja naisen avioituminen tuli mahdolliseksi vasta sukupuolen korjausprosessiin kuuluvan henkilötunnuksen muuttamisen myötä.

Kaikille samanlainen parisuhde

Omaa parisuhdetta rakennettiin haastatteluissa samantyyppiseksi sukulaisten, ystäväpariskuntien tai ”useimpien muiden” pariin kanssa. Puheessa korostettiin hetero- ja ei-heterosuhteiden samantyyppisyyttä kestävän parisuhteen diskurssissa.

Anna ja Tuuli

H: (...) millä tavalla te oisitte erilaisia tai samanlaisia ku muut pariskunnat näissä teidän parisuhdekäsityksissänne .hhh osaatteko ollenkaa sanoa tai kuvitella?

A: Erilaisia tai samanlaisia .hhh kyllähän me ollaan sillä tavalla samanlaisia ku mä (1) ajattele, kun ajattelee

meidän ystävät, sisko, että me ollaan samanlaisia. Meillä on samanlainen parisuhde kun heillä. Toisaalta meillä on erilainen parisuhde siihen nähden, mitä lukee lehdessä taikka tulee telkasta, että et siinä luodaan semmosta toisenlais- taikka tämmöstä (4) e- perinteistä taikka, miten sen vois selittää (2). Et semmonen parisuhde meillä ei oo. Mut meillä on samanlainen parisuhde ku meidän ihmis- ku näillä ihmisillä jotka on (1) kuuluu meidän elämään.

T: Ehkä se nopeesti, nopeesti katsottuna, jos joku tuntematon, että kaks naista seurustelee, niin se vaikuttaa erilaiselta parisuhteelta. Mut ei .hhh mun mielestäni. hhh meidän parisuhteessa oo mitään jos unohtaa sen sukupuolen niin siin, niin siinä ei oo mitään eroo useimpiin muihin verrattuna.

Anna tuottaa samuutta läheisiin ihmisiin, joista osa on hetero- ja osa ei-heteropareja: “(K)yllähän me ollaan sillä tavalla samanlaisia – – kun ajattelee meidän ystävät“ ja “sisko: Tällöin sukupuolen ja seksuaalisuuden merkitys siirtyy taka-alalle: “Meillä on samanlainen parisuhde – – ku näillä ihmisillä jotka – – kuuluu meidän elämään“. Samuuden tuottamiseen syntyy särö, kun Anna tekee eroa perinteiseen, todennäköisimmin heterosuhteen representaatioon televisiossa toteamalla, että “semmonen parisuhde meillä ei oo“. Tuuli jatkaa korostamalla voimakkaasti samanlaisuutta naissuhteen ja muiden välillä: “(J)os unohtaa sen sukupuolen – – siinä ei oo mitään eroo useimpiin muihin verrattuna“

Tuulin nimeämät ”useimmat muut” ovat todennäköisim-

min heteropareja, joihin suhteessa samuutta haastatteluis-
sa tuotettiin. Puhe muistuttaa parisuhteen virallistamista
puoltavan lehtikirjoittelun (vuonna 1996) diskurssia, jossa
vedottiin hetero- ja homoparisuhteen samanlaisuuteen
(Kaskisaari 1997). Clarke (2003) onkin kysynyt, onko hete-
ronormin kanssa samanlaiseksi tuleminen ei-heteroparien
ainut mahdollinen tapa tuottaa suhteelleen normaalin
statusta.

Pia ja Katri

*H: Miten te aattelette, että te noitten tulevaisuuden suunnitel-
mien kannalta ootte erilaisia tai samanlaisia ku muut
pariskunnat?*

*P: No kyllä ihan samanlaisia ku muutki ihmiset. Eihä eihä
meillä oo mitenkää sen kummempii .hhh*

P: Et ihan just samanlaisia ku muillaki [(.) ihmisillä että

K: [nii

*P: on sitte hetero ei oo heteropari.
(...)*

*P: Kai nyt jossaki vaiheessa kaikki pariskunnat haluaa lap-
sista ja omasta talosta ja tämmösestä*

Pian ja Katrin keskustelussa ei-heterosuhteiden samanlai-
suutta heterosuhteiden kanssa korostetaan voimakkaasti.
Useaan kertaan todetaan, että ollaan ”ihan just samanlai-
sia” kuin muut ihmiset. Kestävän parisuhteen diskurssista
poikkeaville tavoille elää parisuhteessa ei tässä puheessa
juuri tuotu tilaa: ”Kai nyt jossaki vaiheessa kaikki paris-

kunnat haluaa lapsista ja omasta talosta ja tämmösestä”

Samanlaisuuden korostaminen näyttäytyy strategiana, jonka kautta ei-heteroparien ihmisyyttä puolustetaan. Sen vaarana on vaihtoehtottomuuden tuottaminen. Jos kaikille samanlainen parisuhde merkitsee heteronormatiivisen ydinperheideologian mukaista tapaa elää, tulee kestävästä parisuhteesta helposti ei-heteroseksuaalisia pareja yhteiskuntaan sopeuttava normi.

Syrjinnän vuoksi erilaiset ei-heteroparit

Aineistossa eroa hetero- ja ei-heteroparien välille rakennettiin kuvaamalla ei-heteropareja syrjiviä käytänteitä, puhetapoja ja tilanteita esimerkiksi työpaikalla, yleisönosastokirjoittelussa tai julkisissa tiloissa. Tätä puhetta tuottivat kaikki, myös heteromuotoiset parit. Syrjintää kuvaavan puheen kautta parit kuitenkin asettivat oman suhteensa sen muodon perusteella homo/hetero -jakoon, jolloin biseksuaalisuudesta ei tullut eron merkitsijää suhteessa muihin.

Mirja ja Tuomo

M: (...) yllättävästi menee omalla painollaan kyllä täl- eri (1) sukupuolta olevien parisuhteet. Sukulaiset alkaa heti, että no joko te olette kihloissa, joko te olette naimissa joko teillä on lapsia ja joko teillä on asunto. hhh ei tarvi itte tehdä yhtään mitään. Sen kun vaan on ja kaikkea kyllä hössötetään ulkopuolelta niin paljon et se suhde menee

eteenpäin ja kohta huomaat olevas vanhainkodissa sen saman ihmisen kanssa.

(...)

M: *Naisen kanssa kukaan kysy, että no joko te ootte kihloissa, no joko te rekisteröitte parisuhteenne, no onpas mukavaa (nauraa), joko te ajattelitte lapsia hankkia. Ei varmas- ti sillee, vaan että .hhh vieläkö se ihminen o olemassa, että joko sä nyt voisit parantua.*

Mirja kuvaa suhteensa Tuomon kanssa etenevän edeltävään naissuhteeseen verrattuna ”yllättävästi omalla painollaan”. Sukulaisten sosiaalinen tuki vie heterosuhtetta eteenpäin: ”Sen kun vaan on ja kaikkea kyllä – – hössötetään ulkopuolelta niin paljon et se suhde menee eteenpäin ja kohta huomaat olevas – – vanhainkodissa sen saman ihmisen kanssa”. Naissuhteen kohdalla on Mirjan mukaan toisin. Ympäristön hyväksyntä, ”no onpas mukavaa”, puuttuu eikä ”kukaan kysy – – no joko te rekisteröitte parisuhteenne”. Homoseksuaalisuuden patologia-diskurssin (Ståhlström 1997; Kuosmanen 2000, 109) mukaan saatetaan sen sijaan toivoa: ”joko sä nyt voisit parantua”.

Lehdistössä käytyyn keskusteluun ja eriarvoisuuden tuottamiseen reagoitiin haastattelukeskusteluissa ärtyneesti, ”minkälaista roskaa – – lukee siällä lehdessä” (Anna ja Tuuli; Lahti 2006, 45), ja loukkaantuneesti, ”välillä tulee itselle tosi paha mieli” (AjaT; mts., 17). Myös syrjintää pelättiin, esimerkiksi uudessa työpaikassa: ”Mä oon saanu sen verran kaiken näköstä niskaani tässä vuasien mittaan, että mä koen, pidän sitä ihan – – terveenä varovaisuutena

et mä oon hetke aikaa hyvin matalalla profiililla” (Sanna ja Jaana; aineisto, 928–930). Tästä huolimatta syrjinnästä tuottui haastatteluissa usein jotakin, joka ”ei – – vaikutta – – meidän suhteeseen” (AjaT; Lahti 2006, 45). Parin keskinäisestä suhteesta tuotettiin yksityiseen sijoittuvaa parisuhteen ydintä, jonka kannalta syrjintä oli ”joku ylimääräinen lisähaaste – – parisuhteeseen” (AjaT; mts., 45) (vrt. myös Giddens 1992).

Syrjinnän vuoksi erilaisuutta tuottava puhe kietoutuikin haastatteluissa usein yhteen edellisen, samuutta tuottavan strategian kanssa. Se tuotti ideaa ”kaikille yhteisestä parisuhteesta”, joka olisi alistavien ja syrjivien rakenteiden alla sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta ja parisuhteen muodosta riippumatta. Ei-heterosuhteiden myönteiselle erilaisuudelle ei siinä tuottunut tilaa (vrt. Clarke 2002, 109).

Tasa-arvoisemmat ja tiiviimmät naissuhteet

Samat parit, jotka olivat strategisesti tuottaneet kaikkien parisuhteita samanlaisiksi, rakensivat joissakin haastattelun kohdissa eroa naissuhteiden ja heterosuhteiden välille.

Anna ja Tuuli

H: (...) vaikuttaako se jollaki tavalla vai, enemmän sä oot sanonu että e-, et et et on kaks naista, niin vaikuttaaks se jotenki parisuhteeseen teiän mielestä?

A: Et meidän mielestä vai?

H: Niin siis ihan mi[ten te

T: [Mun mielestä vaikuttaa kyllä (1) ihan arjen tasolla. Silleen että, et ei oo sitä semmosta että .hhh et et (1) sanotaan vaikka että hhh (2). No siis ei oo sitä semmosta, että että .hhh et jos sä olisit vaikka miäs niin et se olis iso asia, että sä peset pyykkiä tai jotenki et se, ei tuu niitä semmosia .hhh semmosia odotuksia, että mitenkä mun heteronaisystävät (1) puhuu usein siitä, miten kivaa on, et miten paljon se mieskin siivoo siellä kotona ja näin. Must se ois rasittavaa, että .hhh että et jotenki ne roolit (1) oletusarvoisesti erois sen takia että ollaan eri sukupuolta.

Kysymykseen siitä, ”et on kaks naista niin vaikuttaaks se jotenki parisuhteeseen”, Tuuli vastaa empimättä: ”mun mielestä vaikuttaa kyllä”. Hän tekee eroa naissuhteen ja heterosuhteen välille ”arjen tasolla”, millä hän viittaa tässä erityisesti kotitöiden jakamiseen. Tuulin kuvaamassa heteronaisystävien puheessa miehen osallistuminen kotitöihin tuottuu erityiseksi asiaksi: ”(M)iten kivaa on, et miten paljon se mieskin siivoo”. Heterosuhteessa kotitöiden epätasa-arvoista jakamista tuottavat sukupuoliroolit, jotka ”erois sen takia että ollaan eri sukupuolta”. Tuulin kuvauksessa naissuhteeseen ”semmosia odotuksia” ei tule, jolloin ei myöskään ole ”iso asia”, että hänen kumppaninsa pesee pyykkiä.

Yhtä heteromuotoista paria lukuun ottamatta kaikki parit vetosivat tasa-arvodiskurssiin sekä kotitöiden että vallan jaossa tuottaessaan naissuhteen paremmuutta suhteessa

heteroparisuhteisiin. Naisparit tuottivat paremmuutta myös sulautuneisuus-diskurssissa vedoten naissuhteiden tiiviyyteen. Estoton naissuhteen paremmuuden ylistäminen oli haastatteluissa kuitenkin harvinaista: ”(L)ähinnä ehkä – – heteropareja ajatellen – – niin kyllä meillä paremmin menee – – moneenki verrattuna iha – – helevetin hyvin” (Pia ja Katri; Lahti, 2006, 55). Vaikka naissuhteen kuvauksissa osittain toistettiin Kaskisaaren (1997) tutkimissa yleisönosastokirjoituksissa tuotettua kuvaa homorakkaudesta idealisoituna rakkauden muotona, parit myös varoivat ja selittivät tuotettua paremmuutta pois. Puhe läheisyydestä – ”meiän – – suhde on paljon tiiviimpi kuin muiden”(Mari ja Laura; mts., 57) – kääntyi helposti nais-suhdetta patologisoivaan puhetapaan: ”Et alus meil oli suorastaan – – ihan symbioottinen suhde – – että mentii just vissiin tämmöseen tyypilliseen lesbojen – – tota suhteen alkuhuan ns ansaan.”(MjaL; mts., 57).

Puheessa naissuhteen läheisyydestä tuotettiin sen onnistuvan kestävän parisuhteen diskurssissa (yli odotusten). Puheesta ei kuitenkaan ole heterosuhteen asemaa horjuttamaan, koska se kääntyy helposti naissuhdetta patologisoivaan sulautuneisuus-diskurssiin (Laird 2000, 461).

Transsuhde ”ainoana oikeana”

Johanna ja transsukupuolinen Reko tuottivat suhdettaan kuten muutkin parit kaikkien parisuhteiden samanlaisuutta ja ei-heterosuhteiden syrjintää kuvaavien strategioiden kautta. Joissain kohdin haastattelua he myös tuottivat naissuhteita tasa-arvoisemmiksi kuin hetero-

suhteita. Näiden strategioiden ohella Johanna tuotti eroa transsuhteen ja heterosuhteen välille.

Reko ja Johanna

- H: (...) miten te aattelette et se, vaikuttaaks teiän sukupualet (.i) teiän parisuhteeseen jotenki?
(...)
- J: kyl sen verran tietysti .hhh (2) voin sanoa et, vaikka me nyt (.i) eletään (2) heteroparina .hhh niin kyl mä koen, että e- että meiän suhde on, on enemmän transsuhde (1) kuin heterosuhde. Et siin transsukupuolisuudessa on kuitenkin niin m- suuri ero, jos a- vertaa, tai ainakin Rekon kohdalla on. Varmaan erilaisia, erilaisia transmiehiä mut että .hhh mut se et, mä en oo koskaan tavannut Rekon kaltasta biologista miestä, joka pystyis samalla tavalla .hhh et ois samanlaista (1) empatiakykyä ja i- ja sellasta .hhh. Et et mun ei tarvii (1) kuvailla sitä, et miten ärsyttävää se on, ku on kuukautiset, jos toisella on ne kerran joskus ollu.
- J: (...) emmä nyt sitä tarkota, et me meikkailtais täällä yhes muuta, et meil ois tämmösiä tyttöjen juttuja .hhh. Mut et se et jotenki se ajatusmaailma on kuitenkin erilainen ja m- (2) ja toisaalt kyl (1) mä nyt oon täs vähän .hhh tullu siihen tulokseen, että kun tää (1) tää mun biseksuaalisuus on ehkä enemmän .hhh ollu tätä transmiehen hakemista .hhh et jos mä oisin heti ensimmäisen kerran törmänny Rekoon, niin ei ois tarvinnu kokeilla hetero- eikä lesbosuhteita.

Johanna positioi suhdettaan: ”meidän suhde on enemmän

-- transsuhde kuin -- heterosuhde." Transsuhteen paremmuus paikallistuu eroon heteromieheydessä ja transmieheydessä. Johanna kokee, että ei ole "koskaan tavannut Rekon kaltasta biologista miestä -- et ois samanlaista empatiakykyä". Feminiinisenä pidetyn empatiakyvyn hän liittää Rekon elettyyn kokemukseen naisena: "(E) i tarvi -- kuvailla sitä et miten ärsyttävää se on, ku on kuukautiset, jos toisella on ne kerran joskus ollu". Hän kuitenkin erottaa transsuhteen kahden feminiinisen naisen suhteesta, jossa "meikkailtas -- yhes"

Johannan biseksuaalisuus sulautuu transmiehen haluamiseen: "tää mun biseksuaalisuus on ehkä enemmän ollu tätä transmiehen hakemista". Transmieheys siirtyy romanttisen rakkauden keskiöön ja korvaa heteromatriisissa "ainoan oikean" heteroseksuaalisen halun ja lesbohalun sen vastakohtana: "(J)os mä oisin heti ensimmäisen kerran törmänny Rekon, niin niin ei ois tarvinnu kokeilla hetero- eikä lesbosuhteita". Näin homo/hetero -dikotomiaan sopimaton, väljästi määritelty halu transmieheen "ainoana oikeana" horjuttaa heteroseksuaalista järjestystä ja sen dikotomisia rakenteita.

Samanmuotoisiin pareihin tuotetut erot

Parit vertailivat suhteitaan myös samanmuotoisiin pareihin, toisiin naispareihin tai toisiin heteromuotoisiin pareihin. Tällöin parit tuottivat eroa muihin pareihin keskinäisen sukupuolen tuottamisen perusteella. Kyse oli yksittäisistä haastattelujen kohdista, joiden perusteella ei voi tehdä yleistyksiä edes aineiston sisällä. Saman-

muotoisten suhteiden välille tuotettujen erojen kautta avautui kuitenkin tilaa naissuhteiden ja heterosuhteiden moninaisuudelle, kahdessa haastattelun kohdassa myös parisuhteen tuottamiselle biseksuaalisuuden kautta.

Sanna ja Jaana

H: Mites te aattelette et te ootte tässä suhteessa jotenki samanlaisia tai erilaisi ku muut pariskunnat, tässä ystävien kanssa?

(...)

S: (...) no siis yks yks ero, mikä on ihan selkee, niin on se, että mä oon ainoa, ainoa tässä meidän piänes yhteisös, joka seurustelee tai siis on kimpassa biseksuaalin kanssa.

J: Niin joo

S: Kaikki muut on enemmän tai vähemmän sillee born and raised lesbian osastoa.

J: Niin

S: Tai se riippuu vähä, miten se määritellään että (.) kun nää määritelmähän nyt on semmosia

(...)

J: Et suuri osa on ihan selkeesti joko tai. Mut en mä oo kans kokenu et se ois jonkinnäköne ongelma (...)

S: No eihän se ongelma olekaa (...)

Sannan mukaan "täs meidän piänes yhteisös" se, että "on kimpassa biseksuaalin kanssa" on "ero mikä on ihan -- selkee". Naisparien joukossa, jossa "kaikki muut on

– – sillee born and raised lesbian osastoa” – syntyneet ja kasvaneet lesboiksi, naissuhde, jossa Jaana identifioituu biseksuaaliksi, tuottuu muista erilaiseksi. Vaikka Sanna antaa ymmärtää seksuaali-identiteettien olevan rakentuneita ja suhteellisia, ”nääh – – nyt on semmosia”, ”suuri osa”lesboyhteisön jäsenistä kuitenkin identifioituu homo/hetero -jakoa toistaen ”joko tai”-lesboiksi tai ei. Lopuksi Sanna ja Jaana vakuuttelevat, että ero muihin pareihin toisen kumppanin biseksuaalisuuden perusteella ei ole ongelma lesboyhteisössä.

Toisin kuin biseksuaalisuudesta, feminiinisyydestä tuli kahden parin kohdalla naissuhdetta kuvaava määre. Kaksi naisparia, jotka määrittivät suhteen molempia osapuolia feminiiniseksi, tuottivat eroa toisiin naispareihin: ”No, jos nyt joku tällöinen ihan selkee ero nii, me ollaa varmaan meidän tuttavapariskuntien keskuudesta ylivoimaisesti femmein pariskunta.” (Sanna ja Jaana; Lahti 2006, 62.) Toinen naispari arveli, että tuntemattomien ”suhteellisen hyvä --- suhtautuminen” (Mari ja Laura; mts., 61) naispariin liittyy kummankin feminiiniseen olemukseen. Heidän mukaansa ”voi tulla semmosia yäk ilmeitäki --- jos on -- enemmän semmosta -- lesbohabitusta -- tai androgyyniä” (mts., 61). Sannan ja Jaanan mukaan taas se, että kahdella feminiinisellä naisella ”on jotain vispilänkauppaa” (mts., 62), herättää enemmän ihmetystä ulkopuolisissa.

Haastattelukysymysten vaikutus

Lesbo- ja homovanhempia tuotetaan usein samanlaisiksi heterovanhempien kanssa sellaisissa konteksteissa, jossa

lesbo- ja homovanhemmuutta vastustetaan (Clarke 2002, 99). On syytä kysyä, miksi tässä tutkimuksessa, jossa haastattelijan voi ajatella tuottaneen yhdessä haastateltavien kanssa ei-normatiivisia suhteita affirmoivan kontekstin, hetero- ja ei-heteroparien samanlaisuutta korostava strategia oli esiintyessään niin intensiivinen. Kaikkia parisuhteita tuotettiin samanlaisiksi haastatteluissa usein haastattelijan kysymyksen jälkeen, jossa pareja pyydettiin vertaamaan itseään muihin pareihin.

Reetta ja Antti

H: (...) miten te aattelette että te ootte .hhh samanlaisia tai erilaisia verrattuna muihin (1) pareihin (...)

(...)

R: (...) emmä jotenki osaa hahmottaa sitä niin, koska jos aattelee esimerkiksi ketä mä nyt esimerkiksi ketä mä nyt aat Kallea ja Teemua jotenki. Aatteleks sä et meiän suhde ois kau- tai mitenhä meiän suhde ois kauhee- tai mitenhä meiän suhde ois vaikka erilainen ku niitten suhde, meidän yks ystävä homo yks homoystäväpariskunta .hhh tai verrattuna sit taas Lariin ja Paulaan tai verrattuna Kerkkoon ja Siiriin, Juhaan ja Saaraan, Kristaan ja Teemuun (...)?

(...)

R: (...) sitte taas erilailla meillähän on helppo (.) helppo kulkee (1) hhh (1) kadulla kenenkään (.) sitä kyseenalastamatta (...) mutta (...) mä en nyt, mä en pysty hahmottaa sitä et, mikä se on se toinen erilainen (1) mihin sitte me oltais suhteessa jotenki erilaisii

Kysymys samanlaisuudesta ja erilaisuudesta on Reetalle hankala: ”emmä jotenki osaa hahmottaa sitä niin”. Hän sukupuoliittaa vertailun miettimällä oman parisuhteen eroa tuttuun homopariskuntaan ja heteropariskuntiin nähden. Vaikka Reetta on tietoinen hetero- ja ei-heterosuhteita eriarvoistavista normeista: ”meillähän on helppo – – kulkee kadulla”, hän kuitenkin myös vastustaa haastattelijan kysymystä erilaisuudesta ja samanlaisuudesta oletetusti seksualisoituna. Hän kieltäytyy tuottamasta samaa sukupuolta olevia pareja homo/hetero -hierarkian mukaisesti vähempiarvoisiksi toisiksi: ”(M)ä en pysty hahmottamaan sitä et, mikä se on se toinen erilainen, mihin sitte – – me oltais suhteessa jotenki erilaisii.”

Myös samaa sukupuolta olevat naisparit ja transpari tuottivat kaikkien parisuhteiden samanlaisuutta. Samanlaisuuden korostaminen voi tullakin ymmärrettäväksi, kun tulkitsee usein toistetun kysymyksen parien erilaisuudesta tai samanlaisuudesta herättäneen epäilyä haastattelukysymyksen takana olevasta ajatuksesta samaa sukupuolta olevien suhteista homoseksuaalisuuden patologiadiskurssin mukaisina. Tämä osoittaa ei-heteroseksuaalien milteipä jatkuvaa orientaatiota negatiivisiin käsityksiin homoseksuaalisuudesta (Clarke 2002, 99). Näitä käsityksiä vastustettiin haastatteluissa tukeutumalla samuutta korostavaan strategiaan tai kieltäytymällä heteroparin positiosta käsin tekemästä eroa parien välille seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolen perusteella. Kun haastattelukysymys vaihtui, tuotettiin hetero- ja ei-heteropareja kuitenkin myös keskenään erilaisiksi. Eroja tuotettiin erityisesti vastauksena kysymykseen sukupuolen vaiku-

tuksesta parisuhteeseen (ks. otteet s. 11 ja 13)¹⁷ tai spontaanisti haastattelujen kuluessa.

Biseksuaalisen parisuhteen tuottamisen mahdollisuudet

Naisen biseksuaalisuus ei määrännyt aineiston parien suhteen muotoa, eikä bi-naisten ja kumppanien puheesta ollut mahdollista konstruoida yhtä bi-parisuhtediskurssia. Pikemminkin voisi kuvata biseksuaalisuuden ”hukkuneen” parisuhdepuheeseen.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että vain kestävän parisuhteen diskurssia toistavat parit katsoivat voivansa tuottaa tutkimuspyynnön mukaista ”arvokasta tietoa omista kokemuksistaan parisuhteesta” ja ilmoittautuivat haastateltaviksi. Muunlaisten suhteiden näkymättömyys aineistossa on merkki siitä, että parisuhteen ymmärrettävyys rakentuu käytettävissä olevien diskurssien varassa: parisuhde tuotettiin kestäväksi, elämänikäiseksi liitoksi yhden ihmisen kanssa, jolloin lainattiin käsitystä avioliitosta romanttisen rakkauden täyttymyksenä (Kipnis 2003, 15) ja kuviteltavissa olevia seksuaalisia järjestyksiä (Kaskisaari 2000; Butler 2000 ja 2004) ja niissä rakentuvia parisuhdediskursseja. Harvat murtumat kestävän parisuhteen diskurssiin syntyivät puheessa (muiden) parisuhteiden moninaisuudesta. Yksi heteromuotoinen pari kuitenkin kieltäytyi toistamasta avioliittodiskurssia samaa sukupuolta olevia pareja syrjivänä ja tuotti omaa

7 ”Onko parisuhteenne kannalta sillä merkitystä, että olette molemmat naisia/ toinen on mies ja toinen on nainen/olette samaa sukupuolta tai eri sukupuolia?” (Lahti 2006, 98)

suhdettaan ei-monogaamiseksi.

Haastattelukysymys samanlaisuudesta tai erilaisuudesta muihin pareihin nähden kutsui esiin heteronormatiiviselle kulttuurille tyypillisen tavan hahmottaa parisuhteet hierarkkisen homo/hetero -jaon kautta, eikä biseksuaalisuudesta tullut parisuhteen määrittäjää. Parisuhdetta tuotettiin biseksuaalisuuden kautta ainoastaan kahdessa haastattelun kohdassa. Naisen biseksuaalisuus otettiin vain harvoin puheeksi ennen siihen liittyvää kysymystä haastattelujen loppupuolella: ”Onko parisuhteenne kannalta sillä merkitystä, että toinen on biseksuaali ja toinen on hetero/lesbo/biseksuaali/muu/ tai ei määrittele itseään?” Kaikki naiset eivät myöskään määritelleet biseksuaalisuutta seksuaali-identiteetikseen. Tutkimuspyyntö ei ollutkaan pakottava kehotus puhua biseksuaalina, vaan toimeenpani neuvottelun subjektia koskevista ymmärrettävistä, diskursiiviseen valtaan kietoutuvista kategorioista (Butler 1990; Kaskisaari, 2000).

Tehokkaammin kuin biseksuaalista identiteetikerrontaa, tutkimuspyyntö ja parihaastattelut houkuttelivat esiin pariskuntapuhetta. Liisa Tainion (2000, 23–24) mukaan pariskuntana puhuminen voi vaikuttaa keskustelun kulkuun esimerkiksi silloin, kun rakennetaan puhetilanteen moraalialia ja tuotetaan rajaa sopivaan ja sopimattomaan puheeseen. Näissä haastatteluissa parisuhteen tuottaminen biseksuaalisuuden kautta ei vaikuttanut olevan Tainion (mt.) hahmottelemaa soveliasta pariskuntapuhetta.

Puhuminen pariskuntana, varsinkin silloin kun vain

toinen kumppaneista on biseksuaali, näyttikin tuottavan erilaista biseksuaalisuuden ja parisuhteen kerrontaa kuin biseksuaaleiksi identifioituvien yksilöiden haastattelut (vrt. Kangasvuo 2001; Münder, 2004). Jenny Kangasvuon (2001) tutkimien suomalaisten biseksuaalien kerronta yksilöhaastatteluissa on selkeämmin tulkittavissa biseksuaalisiksi identiteettinarratiiveiksi, jolloin haastateltavat tuottivat myös parisuhteitaan biseksuaalisuuden kautta esimerkiksi sukupuolirooleiltaan tasa-arvoisemmiksi (mts., 58). Tämä osoittaa (bi)seksuaalisten identiteettien kontekstisidonnaisen rakentuneisuuden (Butler 1990; 1993) ja myös sen, että biseksuaalinen identiteetikerronta jää helposti parisuhdepuheessa naissuhteen, heterosuhteen tai transsuhteen tuottamisen varjoon.

On myös mahdollista, että pääasiassa monogaamisen suhteen ihannetta toistava kestävän parisuhteen diskursi oli haastatteluissa niin hallitseva, että parisuhdetta ei ollut mahdollista siinä tuottaa usein promiskuiteettisena pidetyn biseksuaalisuuden kautta, vaikka se esimerkiksi kahden biseksuaalin parinvaihtajan puheessa (Kangasvuo 2001, 60) voisi olla mahdollista. Jääkin vielä kysymykseksi, minkälaisissa parisuhdediskursseissa biseksuaalisen parisuhdepuheen tuottaminen voisi olla mahdollista, millaisissa tilanteissa sille olisi strategista käyttöä ja minkälaisia seurauksia sillä voisi olla.

Aineistossa toistui kulttuurisesti vakiintunut tapa oikeuttaa ei-heteroseksuaalisia suhteita korostamalla niiden samanlaisuutta heterosuhteiden rinnalla (Kaskisaari 1997; Charpentier 2001; Clarke 2003). Tällöin heteroseksuaali-

nen, kestävä ja monogaaminen parisuhde säilyi normina, johon ei-heteroseksuaalisia suhteita verrattiin. Parisuhteen tuottaminen hierarkkisen ja dikotomisen homo/hetero -jaon kautta pitääkin osaltaan yllä ei-heteroseksuaalisten suhteiden syrjintää ja kapeuttaa parisuhteen tuottamisen mahdollisuuksia. Tällaisessa puheessa homo/hetero -jako toisin toistavat identiteetit (Butler 1990, 1993), kuten biseksuaalisuus, jäävät helposti parisuhdekeskustelujen ja parisuhteen tuottamisen ulkopuolelle.

Lähteet

Haastattelut

Mirja ja Tuomo 23.1.2005
Sanna ja Jaana 18.2.2005
Johanna ja Reko 18.2.2005
Reetta ja Antti 19.2.2005
Mari ja Laura 20.2.2005
Anna ja Tuuli 2.4.2005
Pia ja Katri 2.4.2005

Haastateltavien nimet ja tunnistetiedot on muutettu.

Aineisto-otteissa käytetyt erikoismerkit:

- (.) alle sekunnin mittainen tauko
- (2) pidempi tauko, jonka kesto ilmoitettu sekunneissa
- .hhh kuuluva sisäänhengitys
- [päällekkäispuheen alkukohta
- kesken jäänyt sana
- (...) kolme pistettä suluissa kertoo, että puheenvuoroa ei ole esitetty kokonaisuudessaan

Kirjallisuus

Bertilsdotter, Hanna 2003: Både-och och varken-eller. På besök i bi-positionernas gränsland. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 24:1, 69–81.

Butler, Judith 1990: *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Butler, Judith 1993: *Bodies That Matter: on the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge.

Butler, Judith 2000: *Antigone's Claim. Kinship between Life and Death*. New York: Columbia University Press.

Butler, Judith 2004: *Undoing Gender*. New York: Routledge.

Case, Sue-Ellen 1993/1988: Toward a Butch-Femme Aesthetic. Teoksessa Abelow, H. & Barale, M.A. (toim.): *The Lesbian and Gay Studies Reader*. New York: Routledge, 294–306.

Charpentier, Sari 2001: *Sukupuoliuskko. Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 69. Jyväskylän yliopisto.

Clarke, Victoria 2002: Resistance and Normalization in the Construction of Lesbian and Gay Families: A Discursive Analysis. Teoksessa Adrian Coyle & Celia Kitzinger (toim.): *Lesbian and Gay Psychology*. New perspectives. London: Blackwell, 98–116.

Clarke, Victoria 2003: Lesbian and Gay Marriage: Transformation or Normalization? *Feminism & Psychology* 13:1, 519–529.

Firestein, Beth (toim.) 1996: *Bisexuality. The Psychology and Politics of an Invisible Minority*. London: SAGE.

Foucault, Michel 1998/1976: *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Giddens, Anthony 1992: *Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press.

Greene, Kathryn & Causby, Vickie & Miller Diane Helene 1999: The Nature and Function of Fusion in the Dynamics of Lesbian Relationships. *Affilia* 14:1, 78–97.

Haasjoki, Pauliina 2002: *Se epätavallinen tarina. Seksuaalinen identiteetti kerrontana ja performatiivina Pirkko Saision Kainin tyttäressä ja Eva Weinin Puolimaailman naisessa ja kulkueessa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turun yliopisto..

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arto 2004: Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 191–208.

Juhila, Kirsi 1999: Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere:

Vastapaino, 160–198.

Kangasvuo, Jenny 2001: ”Vapautta, kärsimystä ja mahtava etuoikeus” *Suomalaisten biseksuaalien määrittelyt biseksuaalisuudesta vuosituhannen vaihteessa kulttuurimalliteorian avulla tarkasteltuna*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Kulttuuriantropologia. Oulun yliopisto.

Kaskisaari, Marja 1997: Homoparisuhdekeskustelu – diskurssi ja performatiivi. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.): *Ruumiin siteet*. Tampere: Vastapaino, 233–253.

Kaskisaari, Marja 1998: Rakkauden täyttymys. Seksuaaliset erot ja romanttinen rakkaus. Teoksessa Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen & Anni Vilkkö (toim.): *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino, 273–309.

Kaskisaari, Marja 2000: *Kyseenalaiset subjektit. Tutkimuksia omaelämäkertoista, heterojärjestyksestä ja performatiivisuudesta*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.

Kaskisaari, Marja 2003: Parisuhteen rekisteröinti tunnustuksen performatiivina. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 16:2, 4–19.

Kipnis, Laura 2003: *Against Love: A polemic*. New York: Pantheon Books.

Klesse, Christian 2005: Bisexual Women, Non-Monogamy and Differentialist Anti-Promiscuity Discourses. *Sexualities* 8:4, 445–464.

Kuosmanen, Paula 2000: *Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita. Performatiivis-diskursiivinen tarkastelu*. Helsinki: Tasa-

arvoasiain neuvottelukunta.

Kurri, Katja & Wahlström, Jarl 2000: Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivaltakeskustelussa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.): *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 167–188.

Lahti, Annukka 2006: *Parisuhde diskurssina ja performatiivina. Samuuden ja eron strateginen tuottaminen muihin pareihin bi-naisten ja kumppanien parihaastatteluissa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Psykologia. Jyväskylän yliopisto.

Laird, Joan 2000: Gender in Lesbian Relationships: Cultural, Feminist, and Constructionist Reflections. *Journal of Marital and Family Therapy* 26:4, 455–467.

Määttä, Kaarina 2000: *Kestävä parisuhde*. Helsinki: WSOY.

Münder, Kerstin 2004: *”Ich liebe den Menschen und nicht das Geschlecht”* Frauen mit bisexuellen Erfahrungen. Königstein/Taunus: Ulrike Helmer Verlag.

Pearce, Lynne & Stacey, Jackie 1995 (toim.): *Romance revisited*. London: Lawrence & Wishart.

Pulkkinen, Tuija 1998: *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Sedgwick, Eve Kosofsky 1990: *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press.

Storr, Merl 1999: Postmodern Bisexuality. *Sexualities* 2:3, 309–325.

Ståhlström, Olli 1997: *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. Helsinki: Gaudeamus.

Tainio, Liisa 2000: Pariskuntapuhe ja kokemusten rajat. *Virittäjä*, 1:104, 23–45.

SQS
01/07

51

Pervoskooppi
Artikkelit

Annukka
Lahti